

O`SMIRLIK DAVRIDA RO`Y BERADIGAN O`ZIGA XOS XUSUSIYATLAR

Abdrazakova Gulzar

Nukus shahar 38-maktabda maktab psixologi

Annotatsiya: ushbu maqolada o`smir yoshidagi avlodlarda yoshlik, muloqat jarayonlarining o`smir yoshdagi hayot tarzi, xususiyatlari bayon etilgan.

Kalit so`zlar: Yoshlik, o`smir davri, o`smirlik yoshida xotiraning rivojlanishi, muloqat jarayonlari va o`smirlik yoshida diqqatning rivojlanishi.

O`smirlik yoshida bolalarda juda katta psixik o`zgarishlar yuzaga keladi, o`smirlik davriga 11 yoshdan 15 yoshgacha bo`lgan o`gil va qiz bolalar kiradi. O`smirlik davri insonni bolalikdan yoshlikka o`tuvchi o`z navbatida boshqa davrlardan o`zining nisbatan keskinroq murakkabroq kechishi bilan farq qiladi, bu davr insonni ontogenetik rivojlanishining eng xarakterli davrlaridan biridir bu davr bolalarning 5 – 8 sinflarda o`qish paytlariga to`g`ri keladi.

11 yoshdan , 15 yoshgacha bo`lgan yoshni o`z ichiga oladi, bu davrda bolalarda psixologik fiziologik o`zgarishlar ro`y beradi, ayrim bolalarda bu davr 1-2 yil ertaroq yoki kechroq kuzatilishi mumkin. O`smirlik davri ayrim bolalarda (aksaryat hollarda) qiz bolalarda 9-10 yoshdan boshqa hollarda 16 -17 yoshgacha davom etishi mumkin. O`smirlik davrining boshlanishi qiz bolalarda o`g`il bolalarga nisbatan ertaroq boshlanadi bu davrda rivojlanishning barcha jixatlari jismoniy, axloqiy, aqliy ijtimoiy jihatlarning mazmun mohiyati ham o`zgaradi. Bu davrda o`smirlar hayotida fiziologik hamda ijtimoiy holatida katta o`zgarishlar sodir bo`ladi ularda bir biriga qarama qarshi bo`lgan turli xil xolatlar ro`y beradi. Xotira insonni psixik hayotini belgilab beruvchi xususiyat hisoblanadi, uning ahamiyati shundaki o`tmish voqealarni qayt etish bilan cheklanmaydi hozirgi zamonda hech qanday harakatli jarayonlardan tashqarida tasavvur qilib bo`lmaydi. Xotira madaniyatning yo`qalib ketmasligiga tafaakkurimizning tadbiiq etilishiga va tuyg`ularimizning kechishiga yordam beradi. Bu bosh miya po`stlog`ida paydo bo`ldigan tashqi olam obrazlarisiz yo`qalib ketmaydi ular uzoq muddat saqlanib qoladigan iz qoldiradi psixikamizdagi xotira ularning zahirasi bo`lib hizmat qiladi, unda kechadigan barcha jarayonlar (mnemik jarayonlar deb ataladi) xotiraning nerv fiziologik jarayonida bosh miya po`stlog`ida hosil bo`ladigan shartli reflekslar ossotsiativ bog`lanishlar yotadi, inson esda olib qolish paytida ossotsiatsiyalar hosil bo`lganligini mutloqa sezmaydi xar xil ossotsiyalarning hosil bo`lgnligini inson kiyinchalik biror narsani esga tushrish paytida bo`ladi. Inson hayotida xotiraning o`rni beqiyosdir. Xotirasiz inson <<abadiy go`daklik holatida>> qolgan bo`lar edi

I.M. Sechinov takidlaganidek xotirasiz daqiqa mavjudodlar bo`lar edi o`tmishimiz kelajak uchun o`lik bo`lar edi. Hozirgi zamon kechmishiga ko`ra badar yo`qalardi.

Tengdoshlari bilan muloqat o`spirinlik davridagi yetakchi faoliyatidir. Ijtimoiy xulqatvor normalari, odob-axloq normalari, tarbiya normalari o`spirinlik davri ijtimoiy aloqalar va ijtimoiy jarayonlardagi muhim o`zgaarishlar bilan tafsialanadi. Muloqat sshunchalik jozibaliki, bolalar dars va uy ishlarini unutishadi. Maktabda o`smir uchun asosiysi shundayki bolalar muloqat qilishaddi ularning munosabatlari do`sstlik, to`liq ishonch va mustaqil o`zini tushinish istagida qurilgan o`qituvchi bilan munosabatlarining qiziqarli tuzimi rivojlanadi bolaning jamoda egallagan o`rni o`qituvchi bahosidan ko`ra afzalroq o`spirinlik davrida fikrlash boshqa bir qator funksiyaladan biri emas, balki boshqa bir funuksiyalar va jarayonlarining kalitidir. Tushunchalarda fikrlash idrok, xotira, diqqat amaliy fikrlash, insonning aqliy rivojlanishining zaruriy shartidir.

O`smirlarda diqqat rivojlanishi. Bolalarning Yoshi ulg`aaygaan sari diqqat kuchi va barqarorligi o`sib boradi bu xususiyatlar o`yin, mehnat jarayoni tamosha qilishlari, o`qish jarayonlarida o`sadi. O`qish jarayoni uchun diqqatning ma`lum darajada kuchli va barqaror bo`lishi talab qilinadi diqqat barqarorligining o`sisshiga bolalar ongining mazmunan boyishi va ular tafakurining o`shishiga katta yordam beradi.

Odam biror narsaga zo`r diqqat bilan kirishgan paytida uning tashqi qiyofasida ayrim o`garishlar ko`zga tashlanadi demak diqqat odatda sirtqi ya`ni tashqi alomatlariga egadir. Birinchida diqqat qaratilgan narsani yaxshi idrok qilish unga uni muvofiqlashiga urinishdan iborat harakatlar qiniladi. Diqqatning nerv-fizologik asoslari odamg har bir diqqatida tasir qilib turadigan qo`zg`atuvchanglik turlicha reflikslarga sabab bo`ladi, cchunki harqanday refleks organizmning tashqi ta`sirlarga javob beradigan qonuniy javob reaksiyasidir.

Diqqatning o`bektiga qarab ichki yoki tashqi diqqat diqqatning faoliyat turlariga qarab individual guruhiiy, jamoviy bo`ladi. Diqqatning kuchi barqarorligi inson hayotida juda katta ahamiyatg ega diqqat kuchi va barqarorligiga ko`ra odamlarning diqatlari o`zining kuchi va barqarorligi jihatdan bir – biridan farq qiladi diqat ham har xil bo`ladi kimlardadir kuchli barqaror bo`lsa, boshqa kimlardadir kuchsiz, beqaror bo`ladi diqqatning kuchi va barqarorligi bu uzuq muddat davomida diqqatini biror narsaga muttasil qaratib tura olishi.

Ixtiyorsiz diqqat deb to`satdan tasir qilgan biror sabab tufayli bizlarning xohishimizdan tashqari hosil bo`ladigan diqqatga aytili ixtiyorsiz diqqat odamning har turli ehtiyojlari va qiziqishi bilan bevosita bog`liq bo`lgan diqqatdir.

Ixtiyoriy diqqatda pisixik faoliyat oldindan belgilangan maqsad bilan belgilangan maqsad bilan muayyan narsaga ongli ravishda jalb etiladi. Ixtiyoriy diqqat ixtiyorsiz diqqatdan shunisi bilan farq qiladiki u narsalarga qabul qilingan qarorlar ta'siri va ongli sratda ko'zlangan maqsadlarimiz asosida qaratiladi. Ya'ni ixtiyoriy diqqatda biz ixtiyorimizni qaratish uchun o'z oldimizga qo'yamiz qiyinchiliklarni yengib diqqatni toplash uchun kurashib va har qanday boshqa narsalarga berilmaslik uchun iroda kuchuni sarflab diqqatimizni ongli suratga qaratamiz ixtiyoriy diqqatning o'ziga o'ziga hos xususiytlari manashu maqsad ko'zlashda irodaviy zo'r berishda namoyon bo'ladi.

Ixtiyordan keyingi diqqat -bu diqqatning munosib ravishda qaratilib so'ngra uning jarayonini tushiniladigan o'z -o'zidan qaratib beradigan diqqat hisoblanadi ixtiyordan keyingi diqqatning ixtiyorsiz diqqatdan farqi bunda odamning anglagan maqsadi bo'ladi shu tufayli diqqat bir nuqtaga to'planadi, ammo ixtiyordan so'ngi diqqat ixtiyoriy diqqat emas, ixtiyordan so'nggi diqqat avval ixtiyoriy diqqat sifatida paydo bo'ladi

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Talim to'g'risida. O'zbekiston Respublikasining qonuni. T O'zbekiston, 2020
2. Mirziyoev Sh. M. Buyuk kelajakimizni mard va oliyjanob xalqimiz bilan quramiz. T O'zbekiston, 2017
3. G'oziev, E, G, umumiy psixologiya, Toshkent 2002, 1 – 2 kitob
4. дружинина В. “ Психология”. Учебник. “ Питир” 2003